

УДК 271.2-1(477)

ХРИСТИЯНСЬКИЙ КОРДОЦЕНТРИЗМ “ФІЛОСОФІЇ СЕРЦЯ” П. ЮРКЕВИЧА

Валерій Стеценко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: kafedra_kultury@mail.ru*

Розглянуто оригінальну версію християнського кордоцентризму Памфіла Юркевича, пов'язану з розробкою фундаментальних положень філософської теології православного богослов'я. Проаналізовано вагомий внесок цього видатного філософа у розвиток української традиції “філософії серця” – вчення про “внутрішню людину”, “людину серця”, специфіку його філософування про релігію, віру, Бога. Досліджено головні ідеї християнського кордоцентризму, сформульовані П. Юркевичем у його відомій праці “Серце та його значення в духовному житті людини, за вченням слова Божого”. З'ясовано, що гуманістичний зміст його міркувань щодо самовизначення духовного життя людини глибоко вплинув на особливості української релігійно-філософської думки другої половини XIX–початку XX ст.

Ключові слова: “філософія серця”, філософська теологія, кордоцентризм, християнізований платонізм.

Видатний український філософ, найвідоміший представник Київської школи “академічної філософії”, професор філософії Київської духовної академії, а з 1861 р. – професор та з 1869 р. – декан історико-філологічного факультету Московського університету, Памфіл Данилович Юркевич (1827–1874) сьогодні одностайно визнається найбільш визначним репрезентантом “філософії серця” напр. 50-х та у 60 – на поч. 70-х рр. XIX ст. спочатку в Україні, а згодом у Росії [1, с. 3–6; 2, с. 95–102; 5, с. 250; 9, с. 386–387; 10, с. 292; 11, с. 123–133]. Він створив власну філософську систему, в якій послідовно виклав християнське вчення про “серце” як найглибшу основу людського ества, джерело релігійної віри та взагалі всіх різноманітних форм релігійного світосприйняття, запропонувавши особливо оригінальну, самобутню інтерпретацію християнського (православного) кордоцентризму [16, с. 69–192, 351–357].

Як християнський мислитель, представник православної релігійно-філософської думки, П. Юркевич відкидає механістичний матеріалізм та Кантовий критицизм і вдається до Платонової науки про ідеї, викладаючи свої філософські погляди на ґрунті християнського (християнізованого) платонізму. Звідси й висунуте ним положення про сукупність усіх духовних сил людини (розуму, почуттів, волі, інтуїції, досвіду, віри), сконцентрованих у понятті “серця”, як необхідної умови й осереддя світо- і богопізнання [10, с. 292]. Отже, П. Юркевич, як і його геніальний попередник Григорій Сковорода, розвивав близьку не лише українській, а й російській духовній культурі тему “метафізики любові”, “внутрішньої людини” (“людини серця”), загалом “філософії серця”, ставши фактично одним з тих, хто закладав підвалини формування самобутньої української філософії [1, с. 3, 6].

На жаль, широко відомим за життя П. Юркевич став не завдяки власним філософським творам, а лише завдяки полеміці в російських журналах із приводу

праці відомого російського публіциста і мислителя М. Чернишевського “Антропологічний принцип у філософії”, в якій він відстоював матеріалістичні принципи. Стаття П. Юркевича “Із науки про людський дух” із критикою “Антропологічного принципа...” Чернишевського, опублікована у спеціальному богословському журналі, можливо, і залишилась би непоміченою широким загалом у Росії, якби її згодом не передрукував “Русский вестник”.

Цього виступу П. Юркевича проти засад матеріалізму, який тоді вважали основою політичного радикалізму, було досить, щоби вся тогочасна так звана “прогресивна” російська преса на чолі зі самим М. Чернишевським накинулася на нашого українського філософа, як свого політичного противника, і виступила проти нього, за висловлюванням Д. Чижевського, “хрестоносним походом темноти й некультурності”, походом, де переважала не об’єктивна дискусія, а брудна лайка [10, с. 292]. До того ж чимала частина тодішньої російської громадськості, майже не вникаючи в тонкощі самої філософської суперечки між обома сторонами, була заздалегідь налаштована проти духовно-академічного філософа, якого підтримували офіційні кола [1, с. 4].

Таке неоднозначне становище “офіційного” філософа, запрошеного з Київської духовної академії в Москву нібито спеціально для критики й спростування популярного в той час матеріалізму, в якому опинився П. Юркевич, вороже ставлення до нього чималой кількості провідних російських публіцистів, філософів, критиків та журналістів (М. Чернишевський, М. Антонович, П. Ткачов та ін.) не лише зумовило негативне ставлення до українського філософа в Росії з боку багатьох його сучасників, а й стало причиною формування наступної негативної традиції в оцінці його творчості в тих дослідженнях, які стосувалися історії української філософської думки. Як наслідок існування цієї більш ніж столітньої традиції, ім’я Юркевича в українській науковій літературі, особливо в радянський час, за окремими винятками, такими, як стаття Р. Гальцевої про нього у “Філософській енциклопедії” (Див.: *Философская энциклопедия. – М., 1970. – Т. 5*), стало майже одіозним [1, с. 5].

З іншого боку, представники філософської еміграції – дослідники історії російської релігійної філософії, включно з Київською школою її “академічної філософії”, – належно оцінили творчість П. Юркевича. Так, М. Лоський у короткій характеристиці творчості П. Юркевича високо оцінив його критику матеріалізму. А полеміку в “прогресивній пресі” він називає “компанією цькування” українського філософа. Так само оцінює цю дискусію і Г. Флоровський, вважаючи П. Юркевича оригінальним мислителем, який поєднував логічну послідовність із містичною допитливістю, якого слухав В. Соловйов [13, с. 242].

Достатньо високо оцінив П. Юркевича В. Зеньковський, який назвав його “найбільш великим представником “академічної філософії” та її Київської школи (поряд із Ф. Голубинським, В. Кудрявцевим-Платоновим, В. Карповим, архімандритом Теофаном (Авсеневим), С. Гогоцьким). Характеризуючи творчість українського філософа, В. Зеньковський із прикрістю констатує, що, на жаль, його критика матеріалізму викликала різкі й брутальні виступи проти нього в російських журналах, через що ім’я Юркевича в російських радикальних колах тривалий час було пов’язане, без усіляких на те підстав, з уявленням про “мракобісся” й заважало засвоєнню чудових побудов цього філософа. На його переконання, П. Юркевич, звичайно ж, був набагато вище свого часу і недаремно мав вплив на В. Соловйова.

Тому він жалкує, що чудові філософські твори П. Юркевича, які ніколи не передруковували, майже недосяжні для читача, але впевнений, що ще прийде той час, коли вони будуть зібрані й передруковані, а глибокі його погляди знову відродяться для української філософської думки, ставши надбанням наступних поколінь.

Але інтерес до творчої спадщини цього видатного мислителя ніколи і не згасав повністю. Ще В. Соловійов у 1874 р. у статті “Про філософські праці П. Д. Юркевича” та Г. Шпет у доповіді “Філософська спадщина П. Д. Юркевича (До сорокаріччя з дня смерті)”, виголошеній у Московському психологічному товаристві 4 жовтня 1914 р., подали всебічну позитивну характеристику філософської спадщини П. Юркевича. Згодом вже у дослідженнях російської філософської еміграції, як було згадано вище, таку високу оцінку творчості українського філософа було підтверджено [4; 6; 13]; а також у працях таких філософів та науковців української діаспори, як І. Мірчук, М. Семчишин, Д. Чижевський [7; 10; 14].

Вже у самостійній Україні належно охарактеризовано життя та творчість П. Юркевича у працях загального змісту, присвячених історії української філософії, таких сучасних дослідників, як В. Горський, М. Кашуба, І. Огородник, М. Русин та ін. [3; 5; 8]. Постійно зростає і кількість публікацій, присвячених аналізу конкретних аспектів різноманітного концептуального змісту його філософських творів, відроджених сьогодні для масового читача [2; 11].

Проте, як видається, глибокий аналіз творчості видатного українського мислителя ще попереду. Звід виявлених, опублікованих, а тим більше всебічно досліджених творів П. Юркевича далеко не повний. Украй недостатнім є стан вивчення його впливу на подальший розвиток української та російської філософії. Залишаються значні прогалини у дослідженні оригінальної інтерпретації П. Юркевичем вчення Платона про ідеї та його розвитку в християнському (православному) дусі як християнського (християнізованого) платонізму, спростування ним Кантового критицизму та заперечення принципів матеріалізму. Далеко не вичерпаний і аналіз власної філософської системи українського мислителя – його “філософії серця”. Зокрема, потребує свого продовження вивчення змісту таких його головних праць, як “Матеріалізм і завдання філософії”, “Докази Божого життя”, “Серце та його значення в духовному житті людини, за вченням слова Божого” та інші, які й досі ґрунтовно не досліджені як з погляду викладеної в них концепції “філософії серця”, так і відповідної філософської теології в її межах. Потрібно всебічно оцінити їхнє значення для розвитку філософських засад українського богослов'я XIX ст. Останнє, зокрема, і стало метою цієї розвідки.

Так, звертає на себе увагу те, що у вказаних вище та інших відомих творах П. Юркевича відображена специфіка українського світобачення, характерні ознаки національного світогляду та національної психології, нарешті – особливості української православної релігійно-філософської традиції, що остаточно склалась завдяки Г. Сковороді наприкінці XVIII ст. У них, без сумніву, П. Юркевич, слідом за Г. Сковородою, детально розвиває науку про “внутрішню людину” і почуття, які зв'язують її з Богом. І цю людину, як і його геніальний попередник, він розуміє згідно з українською традицією як “людину серця”, продовжуючи близьку українській релігійно-філософській думці тему “філософії серця” та розвиваючи її, як і загалом всі свої філософські погляди, в дусі християнського (християнізованого) платонізму [1, с. 6; 9, с. 386–387; 10, с. 291–292].

У межах власної версії “філософії серця”, яка, по-суті, є філософською теологією, П. Юркевич системно розробив свою оригінальну інтерпретацію християнсько-антропологічної концепції – християнське вчення про “серце” як найсуттєвішу основу людини, вираз її душі, духовно-моральне й пізнавальне джерело її душевної діяльності, включно з релігійною вірою (вірою в Бога) та усіма різноманітними формами релігійного світосприйняття й богопізнання. В основу християнсько-антропологічної концепції мислителя покладений кордоцентризм: “Серце” зумовлює “своєрідно-уособлений” (індивідуально-своєрідний) душевний розвиток людини, загалом весь її духовний розвиток, всі її індивідуальні духовні якості, всю її моральну, пізнавальну, релігійну діяльність, включно з інтимним зв’язком індивіда з надприродним об’єктом його релігійної віри – “божественною реальністю” [9, с. 386]. Такі погляди у найбільш повному, системному вигляді філософ виклав насамперед у статті “Серце та його значення в духовному житті людини, за вченням слова Божого” [16, с. 69–103].

Загалом серце для П. Юркевича, як свідчить зміст цієї його праці, – це “центр всього тілесного і духовного життя людини”, місце зосередження і джерело всіх її сил, дій, рухів, бажань, почувань і думок. Як він пише, “...серце є скарбниця і носій усіх тілесних сил людини... Серце є центром душевного і духовного життя людини... В серці започатковується і народжується рішучість людини на ті чи інші вчинки; в ньому виникають різноманітні наміри і бажання; воно є місцем волі та її бажань... Серце є місцем усіх пізнавальних дій душі. Нарешті, серце є центром морального життя людини... Серце є вихідним пунктом усього доброго й злого в словах, думках і вчинках людини...” [5, с. 250].

Відповідно до його філософської теології, серце передусім “...є таким центром духовного життя людини, з якого походить прагнення, бажання і задуми безпосередньо...” [5, с. 253]. Саме сферу духовного життя П. Юркевич, як і Г. Сковорода, позначає символом “серце”, що є насамперед виразом душевного стану (стану душі) людини. Душа знаходиться в глибині серця, вона є вічною, так само як вічною і безсмертною є людина, наділена душею своїм Творцем – Богом. Завдяки своїй душі (“серцю”) людина виявляє власну, індивідуальну особистість у загальних, притаманних усьому роду людському, формах духовного життя. Як наголошує мислитель, “...в серці людини знаходиться основа того, що її уявлення, почуття і вчинки набувають особливості, в якій виражається саме її душа, а не інша, і набувають такого особистого, приватно-визначеного спрямування, за силою котрого вони несуть прояви не загальної духовної істоти, а окремої живої справді існуючої людини” [5, с. 251].

Своє християнське вчення про “серце” як вираз душі, найглибше місце, центр її перебування в тілі людини П. Юркевич обґрунтовує і розвиває, виходячи зі Святого Письма і творів отців церкви. Зокрема, він посилається на те, що “в історії утворення світу розповідається, що Бог створив безсловесні живі істоти згідно з їх родом..., а людину згідно з власною неподільною природою, як окрему й індивідуальну особистість... Цей образ творення повністю відповідає призначенню людини, котра як істота безсмертна не зникає в роді, а володіє власним особистим існуванням у часі і у вічності. Тому людина ніколи не може бути пасивним виявом або органом загального родового життя душі. Наші слова, думки і діла народжуються не з загальної родової сутності людської душі, а з нашого власно-розвинутого, своєрідно-уособленого

душевного життя... Тоді як наука вказує загальні і родові умови для вищого душевного життя взагалі, священні письменники мають на увазі те конкретне й особливе джерело цих явищ у серці людини, виходячи з якого вони, при всій загальності, робляться нашим особистим станом і надбанням... В людській душі є щось первісне і просте, є прихованого серця людина, є глибина серця, котрого майбутні рухи не можуть бути розраховані за загальними і необхідними умовами і законами душевного життя. Для цієї найсуттєвішої сторони людського духу наука не може знайти загальних і назавжди визначених форм...” [5, с. 253].

Отже, на думку П. Юркевича, “...ми маємо ...допустити, що кожна окрема людська душа має свої особливості, їй притаманний своєрідний розвиток, який проявляється, в свою чергу, в загальних і родових формах людського душевного життя” [5, с. 253]. Тобто “...людська душа має первісний і особливий зміст, що відкривається і проявляється, безперечно, в загальних і родових формах душевного життя, таких як уявлення, почуття, бажання та ін.” [5, с. 253]. Це, переконаний філософ, є загальною підставою закономірного існування всіх характерних для людства форм його суспільної свідомості, включно з релігійною свідомістю – релігією та її складовими елементами (уявленнями про надприродне, ідеєю “безконечного” – Бога та вірою в божественну реальність – релігійною вірою). “Лише при цьому допущенні, – вважає він, – можна пояснити, чому ці родові форми набувають у людини особливого й найдосконалішого характеру, чому в цих родових формах відкривається родова особливість людини, для вияву котрої марно шукали б ми в душі людини визначеного, діючого за загальними законами механізму, чому, зрештою, в цих кінцевих родових формах присутнє почуття й усвідомлення безконечного, для якого знову немає визначеного і окремого носія чи представника в явищах душевного життя” [5, с. 253].

Посилаючись на Августина Блаженного, П. Юркевич розвиває свою думку так: “...Твердження Блаженного Августина, що душа людини, звідки б вона не походила, є від Бога, відоме і загальному почуттю людства, котре, у всякому разі, не хоче бачити між душею людини і Богом союзу, обумовленого рядом сторонніх, чужих для душі і зовнішніх членів, і котре так охоче розглядає цей союз, як щось близьке і безпосереднє: тут, у цьому сподіванні людства бути в живому союзі з Богом, лежить природна схильність до молитви, до віри” [5, с. 255].

Мислитель цілком логічно висновує зі своїх міркувань, що “основа релігійної свідомості людського роду знаходиться в серці людини: релігія не є чимось стороннім для духовної природи, вона утверджується на природному ґрунті. Справедливо, що одкровення повідомляє людині істини, недоступні для її розуму, проте також справедливо, що людина не є тварина, котру лиш Бог навчає: сама душа носить у собі зародки і схильності до цього незвичайного навчання. Те, що, між іншим, цих зародків і схильностей ми не можемо віднайти у сфері уявлень і понять, те, що вони відкриваються нам, як щось таке, що не піддається визначенню, як справжнє почуття безконечного, тільки в серці, це можна допустити уже без усякого доведення” [5, с. 255].

Велика увага, яку П. Юркевич приділяє у своїй “філософії серця” проблемі “серця” (душі) як “основі релігійної свідомості людини”, центру її бого- і релігієпізнання, дає змогу сучасним дослідникам його творчості визнати, що він зробив вагомий внесок у формування української філософії релігії як особливої сфери

філософських досліджень, спеціальної галузі філософського знання – “філософствування про релігію” [9, с. 386]. В основі цих міркувань українського філософа про генезу і сутність релігії знаходиться ідея закономірного цілісного розвитку людської свідомості від стихійно-релігійних форм до розвинутого християнського світорозуміння, що якраз і спирається на висунуті ним положення про необхідну притаманність релігії людській природі, “природну схильність людини до віри”, а її душі – до цього “божого навчання” [5, с. 255].

У зв’язку зі своєю “філософією серця” та відповідною їй філософською теологією – християнським вченням про серце як джерело релігійної віри людини, центр її богопізнання – П. Юркевич розробляє і її моральний аспект. В обґрунтуванні положення про серце як джерело моральності людини, центр управління її моральними вчинками він так само виходить зі Святого Письма та християнського (християнізованого) платонізму. В цілому його етика глибоко релігійна та емоційна. У своєму етичному вченні, як і загалом у своїй “філософії серця”, він розвиває сквородинську науку про “внутрішню людину” і цю людину розуміє саме згідно з українською духовною традицією, виразно й емоційно підкреслюючи значення серця та почувань у житті людини [10, с. 292]. Зокрема, як пише мислитель, “...ми не заперечуємо, що релігія, утверджуючись головним чином у серці людини, знаходить більш чи менш міцні засади і в інших пунктах світу. Значно рішучіше виступає значення серця у сфері людської діяльності, тому що ми по-різному судимо про людські вчинки, зважаючи на те, чи визначаються вони зовнішніми обставинами і відповідними міркуваннями, чи виникають із безпосередніх і вільних рухів серця. Тільки останнім ми можемо по-справжньому приписати моральну вартість... Християнське одкровення говорить нам, що любов є джерелом всіх істинно моральних вчинків. Як це вчення про корінне моральне явище, із котрого, як із джерела виникають всі інші моральні явища, перебуває в чіткому причинному зв’язку з біблійним ученням про серце, то ми сподіваємось, що і воно, в свою чергу, може бути виправдане із начал моральної філософії...” [5, с. 255].

П. Юркевич зауважує далі, що “...безперервне наукове значення має прийняте в моральній філософії поняття морального закону і вчення про обов’язок або про необхідність виконувати його. Як совість, так і всі релігії розглядають моральні вчинки як такі, що продиктовані законодавством, і тому їх здійснення визнають обов’язковим. Так і в одкровенні справи правди і любові називають заповідями або веліннями Бога... Взагалі людство вірить, що здійснення будь-якого доброго вчинку є виконанням волі Божої або, що в цьому випадку наша воля узгоджена з волею Бога” [5, с. 256]. “Проте, – зазначає український філософ, – з цим справді істинним вченням поєднується у філософії нічим не виправдане припущення, нібито первісним джерелом морального законодавства є розум... З раціоналістичного погляду завжди залишається нез’ясованим, звідки, з якого джерела походять ті справи, які перебувають у відповідності з моральним законом як повелінням розуму. Всяке моральне повеління розуму стосовно того, що я повинен робити... – це ... питання, з приводу якого моральне законодавство розуму нічого не скаже. Дійсно, розум може диктувати, повелівати..., командувати, але тільки тоді, коли... його настанови та повеління зняті з натури цієї людини, а не нав’язуються їй як щось чуже, “несродне”... [5, с. 256].

Підсумовуючи, П. Юркевич пише: “...Висловимо остаточну нашу думку про значення начал і загальних правил розуму в царині моралі за допомогою євангельського образу...: для – живої, а не лише уявної – моральності потрібен світильник і елей... У залежності від того, як у серці людини вичерпується елей любові, світильник гасне: моральні начала й ідеї затьмарюються і зрештою зникають із свідомості. Це відношення між світильником і елеєм – між головою і серцем – є найзвичайнісіньким у реальній історії людства” [5, с. 256–257]. Відповідно до цього, умовою християнського співжиття мислитель вважав прислуховування людей до “голосу серця”, як до голосу своєї совісті, вимогу чого докладно й системно обґрунтував в іншій своїй праці “Мир з ближніми як умова християнського співжиття”.

Гуманізм християнської “філософії серця” П. Юркевича, яскраво виражений у його головній ідеї “серця” як найглибшої основи людського єства, “центру всього тілесного і духовного життя людини”, джерела всіх її сил, дій, рухів, бажань, почувань і думок, включно з моральними настановами, релігійною вірою та всіма різноманітними формами релігійного світосприйняття і богопізнання, є визначальною характеристикою всього його філософування. Зокрема, у статті “Із науки про людський дух”, з якої, власне, і почалась полеміка українського мислителя з “Антропологічним принципом у філософії” М.Чернишевського та критика і спростування ним матеріалізму, він пише, що людина починає морально розвиватися із рухів серця, що завжди хотіло б зустрічати істоти, які радіють, зігріваючи одне одного теплотою любові, які пов’язані дружбою і взаємним співчуттям. Тільки в цій формі здійсненого всезагального щастя світ уявляється серцю людини як щось гідне існування [16, с. 181].

Ці ідеї християнського гуманізму, самовизначення духовного життя людини, які висловив П. Юркевич, глибоко вплинули на розвиток української релігійно-філософської думки другої половини ХІХ–початку ХХ ст., стали вагомим внеском у збагачення оригінальних філософських засад українського богослов’я.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абрамов А.* Памфил Данилович Юркевич // В кн.: Юркевич П. Д. *Философские произведения.* М.: Правда, 1990. С. 3–6.
2. *Горбач Н.* Праця Памфіла Юркевича “Серце та його значення в духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого” // *Історія релігій в Україні.* Науковий щорічник. 2007 рік. Кн. II. Львів: Логос, 2007. С. 95–102.
3. *Горський В.* *Історія української філософії: Курс лекцій.* К.: Наук. думка, 1997.
4. *Зеньковский В.* *История русской философии.* М.: Академический проект, 2001.
5. *Історія української філософії: Хрестоматія.* Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004.
6. *Лосский Н.* *История русской философии.* М.: Советский писатель, 1991.
7. *Мірчук І.* *Історія української філософії // Енциклопедія українознавства.* К.: Наук. думка, 1995. С. 128–216.
8. *Огородник І., Русин М.* *Українська філософія в іменах.* К.: Либідь, 1997.
9. *Релігієзнавчий словник.* К.: Четверта хвиля, 1996.
10. *Семчишин М.* *Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу.* К.: АТ “Друга рука”, ПМ “Фенікс”, 1993.

11. *Сіверенчук Н.* Тлумачення ідеї у філософії П. Д. Юркевича та Вол. Соловйова // Молода нація. К.: Смолоскип, 1999. С. 123–133.
12. *Соловьев В.* О философских трудах П. Д. Юркевича // В кн.: Юркевич П. Философские произведения. М.: Правда, 1990. С. 552–577.
13. *Флоровский Г.* Пути русского богословия. К.: Наук. думка, 1991.
14. *Чижевський Д.* Нариси з історії філософії на Україні. Нью-Йорк: Накладом ради обор. і доп. України Укр. Конгрес. ком. Америки, 1991.
15. *Шпет Г.* Философское наследие П. Д. Юркевича (К сорокалетию со дня смерти) // В кн.: Юркевич П. Д. Философские произведения. М.: Правда, 1990. С. 578–638.
16. *Юркевич П.* Философские произведения. М.: Правда, 1990.

**CHRISTIAN CARDIOCENTRISM OF THE “PHILOSOPHY OF HEART”
BY P. YURKEVYCH**

Valeriy Stetsenko

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: kafedra_kultury@mail.ru*

Original version of Christian cardiocentrism by Pamphile Yurkevych, connected with the development of fundamental provisions of philosophical theology of Orthodox theology has been considered. A notable contribution of this prominent Ukrainian philosopher in the development of Ukrainian tradition of “philosophy of heart” – the teaching of “inner person”, “a person of heart”, specific features of his philosophical mediation on religion, faith, God have been analyzed. The article considers the main ideas of Christian cardiocentrism formulated by P. Yurkevych in his famous work “Heart and Its Meaning in the Spiritual Life of a Man, According to the Word of God”. It is shown that humanistic contents of his speculations concerning self-definition of the spiritual life of a man deeply influenced the peculiarities of Ukrainian religious and philosophical thought of the second half of the 19th – beginning of the 20th c.c.

Key words: “philosophy of heart”, philosophical theology, cardiocentrism, Christinized Platonism.

**ХРИСТИАНСКИЙ КОРДОЦЕНТРИЗМ
“ФИЛОСОФИИ СЕРДЦА” П. ЮРКЕВИЧА**

Валерий Стеценко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: kafedra_kultury@mail.ru*

Рассмотрено оригинальную версию христианского кордоцентризма Памфила Юркевича, связанную с разработкой фундаментальных положений философской теологии православного богословия. Проанализировано весомый вклад этого выдающегося украинского философа в развитие отечественной традиции “философии сердца” – учения о “внутреннем человеке”, “человеке сердца”, специфику его философствования о религии, вере, Боге. Исследовано главные идеи христианского кордоцентризма, сформулированные П. Юркевичем в его известной работе “Сердце и его значение в духовной жизни человека, по учению слова Божия”. Выяснено, что гуманистическое содержание его размышлений по поводу самоопределения духовной жизни человека глубоко повлияло на особенности украинской религиозно-философской мысли втор. пол. XIX – нач. XX в.

Ключевые слова: “философия сердца”, философская теология, кордоцентризм, христианизированный платонизм.

Стаття надійшла до редколегії 22.03.2010

Прийнята до друку 14.04.2010